

O‘ZBEK VA INGLIZ MEDIA DISKURSIDA INKORNING FUNKSIONAL-SEMANTIK VA PRAGMATIK TALQINI

Buranova Dildora

**Ingliz tili o‘qitish metodikasi kafedrası o‘qituvchisi
Termiz davlat universiteti**

<https://doi.org/10.5281/zenodo.20623577>

Annotatsiya :Mazkur maqolada o‘zbek va ingliz tillari media diskursida inkor kategoriyasining funksional-semantik hamda pragmatik xususiyatlari qiyosiy jihatdan tahlil qilinadi. Tadqiqot davomida inkorning ommaviy axborot vositalari matnlarida axborotni rad etish, baholash, auditoriyaga ta’sir ko‘rsatish va kommunikativ strategiyalarni amalga oshirishdagi o‘rni yoritiladi

Kalit so‘zlar: inkor kategoriyasi, media diskurs, pragmatika, diskurs tahlili, funksional semantika, o‘zbek tili, ingliz tili.

Abstract: This article examines the functional-semantic and pragmatic interpretation of negation in Uzbek and English media discourse. The study focuses on the role of negation in denying information, evaluating events, influencing audiences, and implementing communicative strategies in media texts.

Key words: negation, media discourse, pragmatics, discourse analysis, functional semantics, Uzbek language, English language.

XXI asr axborot makonida ommaviy axborot vositalari jamiyat hayotining ajralmas qismiga aylandi. Media diskurs nafaqat axborot uzatish vositasi, balki ijtimoiy ong va jamoatchilik fikrini shakllantiruvchi muhim kommunikativ maydon sifatida namoyon bo‘lmoqda. Shu sababli media matnlarda qo‘llaniladigan til birliklarining pragmatik va funksional imkoniyatlarini o‘rganish zamonaviy tilshunoslikning dolzarb yo‘nalishlaridan biri hisoblanadi.

Inkor kategoriyasi til tizimining universal hodisalaridan biri bo‘lib, u voqelikning mavjud emasligi, harakatning sodir bo‘lmasligi yoki ma’lum fikrning rad etilishini ifodalashga xizmat qiladi. Biroq media diskursda inkor faqat grammatik hodisa sifatida emas, balki auditoriyaga ta’sir ko‘rsatish, axborotni baholash va ideologik pozitsiyani ifodalash vositasi sifatida ham namoyon bo‘ladi.

Mazkur tadqiqotning maqsadi o‘zbek va ingliz media diskursida inkor kategoriyasining funksional-semantik va pragmatik xususiyatlarini qiyosiy tahlil qilishdan iborat.

Tahlillar shuni ko‘rsatadiki, har ikki tilda inkor kategoriyasi umumiy kommunikativ vazifalarni bajaradi. Biroq ularning ifodalanish vositalari va qo‘llanish chastotasida ayrim farqlar mavjud.

Xususiyat	O‘zbek tili	Ingliz tili
Asosiy grammatik vosita	-ma/-me	not
Mustaqil inkor birligi	yo‘q, emas	no, never
Inkor olmoshlari	hech kim, hech narsa	nobody, nothing
Media uslubidagi vazifa	rad etish, baholash	rad etish, manipulyatsiya
Pragmatik ta’sir	ishonchlilik yaratish	persuaziv ta’sir kuchli

Ingliz media diskursida inkorning persuaziv va ideologik funksiyalari nisbatan faolroq kuzatiladi. O‘zbek media matnlarida esa rasmiylik va axborotning xolisligini ta’minlash maqsadida qo‘llanishi ustunlik qiladi. O‘tkazilgan qiyosiy tahlil natijalari shuni ko‘rsatadiki, o‘zbek va ingliz tillarida inkor kategoriyasi mazmunan o‘xshash bo‘lib, harakat, holat yoki fikrning rad etilishini

ifodalashga xizmat qiladi. Har ikkala tilda inkor media diskursning muhim tarkibiy elementi hisoblanib, axborotni aniqlashtirish, tasdiqlanmagan ma'lumotlarni rad etish, baholash va auditoriyaga ta'sir ko'rsatish kabi vazifalarni bajaradi.

Shu bilan birga, inkorning ifodalanish usullari va pragmatik imkoniyatlarida muayyan farqlar mavjud. O'zbek tilida inkor asosan morfologik vositalar, ya'ni *-ma/-me* qo'shimchalari orqali ifodalansa, ingliz tilida sintaktik vositalar, xususan *not, no, never* kabi birliklar asosiy o'rin tutadi. O'zbek tilidagi *yo'q, emas, hech kim, hech narsa* kabi birliklar ham media matnlarda faol qo'llanib, axborotning aniqligi va rasmiylikini ta'minlashga xizmat qiladi. Ingliz tilida esa *nobody, nothing, none, never* kabi birliklar inkorning ta'sirchanligini oshirishda muhim rol o'ynaydi.

Media diskurs nuqtai nazaridan qaralganda, o'zbek va ingliz tillaridagi inkor birliklari umumiy kommunikativ vazifalarni bajaradi. Ular yordamida noto'g'ri yoki tasdiqlanmagan ma'lumotlar rad etiladi, muayyan voqealarga baho beriladi va auditoriyaning e'tibori muhim jihatlarga qaratiladi. Biroq ingliz media diskursida inkor ko'pincha persuziv va ideologik strategiyalarning tarkibiy qismi sifatida qo'llanadi. Bunday holatlarda inkor nafaqat axborotni rad etadi, balki o'quvchining ma'lum voqea yoki hodisaga nisbatan munosabatini shakllantirishga ham xizmat qiladi.

O'zbek media matnlarida esa inkorning asosiy vazifasi axborotning xolisligi va rasmiylikini ta'minlash bilan bog'liq. Jurnalistik uslubda inkor ko'proq faktlarni aniqlashtirish, tasdiqlanmagan ma'lumotlardan ehtiyotkorlik bilan foydalanish va rasmiy manbalar pozitsiyasini aks ettirish uchun qo'llanadi. Shu sababli o'zbek media diskursida inkorning informativ va neytral funksiyasi ustunlik qiladi.

Umuman olganda, inkor kategoriyasi har ikki tilda media diskursning muhim pragmatik vositasi hisoblanadi. U nafaqat grammatik ma'no ifodalash, balki axborotni boshqarish, auditoriyaga ta'sir ko'rsatish va kommunikativ maqsadlarni amalga oshirishda ham muhim rol o'ynaydi. Qiyosiy tahlil natijalari inkorning media matnlardagi funksional imkoniyatlari til va madaniyat xususiyatlariga bog'liq ravishda namoyon bo'lishini ko'rsatadi.

O'zbek va ingliz tillari media diskursida inkor kategoriyasi muhim kommunikativ-pragmatik vosita hisoblanadi. U nafaqat harakat yoki holatning inkorini ifodalaydi, balki axborotni baholash, auditoriya fikrini shakllantirish, manipulyativ ta'sir ko'rsatish va kommunikativ strategiyalarni amalga oshirishda ham muhim rol o'ynaydi. Qiyosiy tahlil natijalariga ko'ra, o'zbek va ingliz media diskursida inkor kategoriyasi bir xil semantik asosga ega bo'lsa-da, uning funksional-pragmatik imkoniyatlari turlicha namoyon bo'ladi. O'zbek media matnlarida inkor asosan axborotning xolisligi, aniqligi va rasmiylikini ta'minlashga xizmat qilsa, ingliz media diskursida u persuziv, manipulyativ va ideologik maqsadlarni amalga oshirishning samarali vositasi sifatida faol qo'llanadi. Shu bois inkor kategoriyasi zamonaviy media kommunikatsiyasining muhim diskursiv strategiyalaridan biri sifatida baholanishi mumkin.

Adabiyotlar, References, Литературы:

1. Jaspersen O. *Negation in English and Other Languages*. London: Allen & Unwin, 1917.
2. Fairclough N. *Media Discourse*. London: Edward Arnold, 1995.
3. Van Dijk T. A. *News as Discourse*. New Jersey: Lawrence Erlbaum Associates, 1988.
4. Mahmudov N. *O'zbek tili pragmatikasi*. Toshkent, 2018.
5. Safarov Sh. *Pragmalingvistika*. Toshkent, 2008.
6. Crystal D. *The Cambridge Encyclopedia of Language*. Cambridge University Press, 2019.